

GÜNEY ASYA VE PASİFİK BÖLGESİNDEKİ ULUSLARARASI KURULUŞLAR

ÖZET

Devletler, milli hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla küresel dinamikleri başarılı bir şekilde kullanabilmenin yollarını aramaktadırlar. Dünya ile bütünleşme, dünya pazarlarına açılma, korumacılığa dönük tüm kısıtlama ve engellerden sıyrılabilme fikir ve eylemlerine öncülük eden küreselleşme aktörleri, coğrafi yakınlık faktörünü kullanarak bölgelerinde güçlü, etkili ve yaygın birer çekim alanları yaratmaktadırlar. Asya Pasifik bölgelerinde kurulu, küresel ve bölgesel düzeydeki çok sayıda örgüt, bu dönüşümün günümüzdeki doğal sonucudur.

ABSTRACT

International Organizations in South Asia and Pacific Region

States are in search of new ways of employing global dynamics for their national goals. Having adopted ideas and actions that promote full integration with the rest of the world and with the global markets, and taking the lead in abandoning all constraints and ways of protectionism, actors of globalization create broad and effective zones of influence in their regions by manipulating geographical affinity. A number of global and regional organizations in the Asia-Pacific region are the natural outcome of this transformation.

1. KÜRESELLEŞME

Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistem hızlı bir değişim süreci içine girmiştir. Değişime etki eden eğilimlerden en önemlisi “küreselleşme”dir. Küreselleşmeyi en geniş anlamıyla ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılması şeklinde tarif edebiliriz. Ticaret, sermaye hareketleri ve teknoloji akımının transnasyonal bir özellik kazanarak yayılması ve yoğunlaşması milli devlet olgusunu aşmakta, sınır ötesi menfaat gruplarını ve değişik milletlere mensup bireyleri sıkı menfaat bağlarıyla birbirlerine bağlamaktadır. Bu tür ilişkiler sonucunda ortaya çıkan karşılıklı bağımlılıklar, devletlerin sınır aşan ekonomik ilişkiler üzerindeki kontrolünü zayıflatmaktadır. Ekonomik ilişkilerin zedelenmeden devam etmesi ve gelişmesi için gerekli olan uluslararası istikrar ihtiyacı, küresel ekonomik sistemle bütünleşen ülkeler arasında savaş ihtimalini çok büyük ölçüde azaltmaktadır. Bu olgu, özellikle Batı Avrupa ve Asya-Pasifik bölgesinde göze çarpmaktadır.

Günümüzde devletlerin başarısını büyük ölçüde küresel dinamiklere uyum sağlayabilmeleri ve bu dinamikleri milli hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanabilmeleri belirlemektedir.

2. BÖLGESELLEŞME

Dünyada küreselleşme ile birlikte ortaya atılan diğer bir kavram da “Bölgeselleşme”dir. Bazı yazarlar bölgeselleşmeyi küreselleşmeye bir tepki olarak ele almakta, bölgesel entegrasyon ve içe kapanma refleksi olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşım küreselleşmenin temel iddiaları olan dünya ile bütünleşme, dünya pazarlarına açılma, korumacılığa dönük tüm kısıtlamalardan ve engellerden sıyrılabilme fikir ve eylemleriyle çelişmektedir. Bölgeselleşme; küreselleşmenin olumsuz etkilerine bir karşı koyuş, bir tepki ve savunma mekanizması yaratma süreci olarak görülmektedir. Ancak gerçeklere uygun bir değerlendirme yapıldığında; bölgeselleşme eyleminin aktörleri ile küreselleşmenin yönlendirici aktörlerinin aynı olduğu tespit edilmektedir. Bu bağlamda bölgeselleşme hareketlerini; hızla küreselleşen dünya rekabet ortamında başarılı olabilmek için, küreselleşme aktörlerinin bölgesel işbirliğine giderek güçlerini artırmalarının bir aracı olarak algılamak daha doğru olacaktır.

Küreselleşme aktörleri coğrafi yakınlık faktörünü kullanarak bölgelerinde güçlü, etkili ve yaygın çekim alanları yaratmaktadırlar. Bugün Kuzey Amerika’da ve Güneydoğu Asya’da, ABD, Kanada, Japonya ve

*TASAM Genel Müdürü, E. Dz.P.Kur.Kd.Alb.

**TASAM Ekonomi Çalışma Grubu Uzmanı

Çin'in öncülüğünde bölgeselleşme faaliyetlerini izlemekteyiz. Sırasıyla Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri İşbirliği (ASEAN) etkinlik düzeyi yüksek en belirgin bölgeselleşme örnekleridir.

Bölgesel işbirliği teşkilatlarının, gelecekte kurumsal yapılarını güçlendirmelerine paralel olarak kendi aralarında işbirliği imkânlarını artıracakları ve küreselleşme eğilimi doğrultusunda faaliyetlerini geliştirecekleri değerlendirilmektedir. AB ve ASEAN ülkeleri arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen Asya-Avrupa Zirvesi (ASEM) faaliyetleri bu değerlendirmeye güzel bir örnek teşkil etmektedir.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ

Bölgeselleşme hareketi, geniş çaplı serbest ticari ve ekonomik bütünleşme yoluyla küreselleşmeye geçişin bir aşamasını oluşturmaktadır. Bölgeselleşme hareketlerinde yer alan ülkeler, bir yandan oluşturdukları blok içindeki ilişkilerini derinleştirerek küreselleşmeye bir alternatif ortaya koyarken diğer taraftan da çok taraflı serbestleştirmeyi güçlendirmek ve genellevirmek suretiyle de küreselleşme sürecine uyum sağlayabilmektedirler. Ayrıca, oluşturulan bloklar arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi de bölgeselleşmenin küreselleşmeye yaptığı katkılardan bir diğeridir.

İktisadi nitelikli uluslararası örgütlerin genellikle iki yönde geliştiği görülmektedir: Bunlardan birisi coğrafi bölge temeline dayalı olup en uygun örnekleri AB, EFTA, NAFTA ve ASEAN'dır. İkincisi ise, belirli bir coğrafi bölge ile sınırlı olmayıp, ortak din, siyasal ve ekonomik rejim gibi faktörlere dayanan gruplaşmaları kapsar ki bunun örneğini de OECD ve İslam Konferansı Teşkilatı oluşturmaktadır¹.

Bölgesel entegrasyon oluşumlarının hem üye ülkelerin hem de üçüncü ülkelerin ekonomilerine ve dış ticaretlerine güçlü etkileri vardır. Mal ve hizmet alım satımının serbestleşmesi sonucunda bölge içi ticaretin artması beklenir. Blok içi ticaretin artmasına karşın blok dışı ülkelere yapılan ithalatta düşme gözlenir. Daha uzun dönemde ise ekonomilerinde yaşanacak köklü değişiklikler sonucunda üye ülkelerin bölge dışı ticaretinde artış gerçekleşebilir.

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki ekonomik entegrasyonlar Tablo 1'de gösterilmiştir. Bunlardan bazıları başarılıdır ve günümüze kadar devam edebilmiştir. Bazıları ise küresel ve bölgesel dinamiklere uyum sağlayamamışlardır. Bunun nedenleri çok çeşitlidir. Bunların başlıcaları; üye ülkeler arasında karşılıklı çıkar birliğinin yeterince sağlanamamış olması, üye ülkelerin birliğe ve birbirlerine karşı güven yetersizliği, birliğin oluşumunun ve öneminin tam olarak kavranamayıdır.

4. GÜNEY ASYA VE PASİFİK BÖLGESİNDEKİ KURULUŞLAR

Küreselleşme süreci, Güney Asya ve Pasifik ülkeleri üzerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Dünya ticaretinde bir zamanlar çok küçük paya sahip olan bölge ülkeleri günümüzde üst sıralara yükselmişlerdir. Özellikle Çin başta olmak üzere Güney Kore ve Endonezya gibi ülkelerin kaydettikleri ekonomik gelişmeler bu değişime örnek teşkil etmektedir. Bölgedeki gelişmeler, ülkelerin bölgesel ve küresel örgütlere dahil olmaları ve işbirliğini geliştirmeleri şeklinde bir seyir takip etmektedir.

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması (2001) ve bu yönde girişimde bulunan bölgenin diğer ülkelerinin de Japonya ve AB tarafından destek görmesi, Japonya'nın Çin, Hong-Kong ve Tayvan ile ticari anlaşmalar yapması en azından bu ülkelerin bölgesel ticaret hacmini geliştirmek yönünde istekli olduklarını göstermektedir. Bu gelişmelerde hiç şüphesiz APEC, ASEAN, ARF ve ASEM gibi bölgede kurulu örgütler önemli rol oynamaktadırlar.

4.1. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

Asya Pasifik ülkeleri arasında bir Ekonomik İşbirliği Forumu (Asia Pasific Economic Cooperation APEC) kurulması fikri, ilk olarak 1989 yılında Avustralya Başbakanı Bob HAWKE tarafından ortaya atılmıştır. Gevşek bir danışma mekanizması olarak kurulan Forum, bölgesel ticaretin serbestleşmesi amacıyla, Pasifik'e kıyısı bulunan 21 ülkeyi 1993'ten bu yana düzenli olarak bir araya getirmektedir. APEC üyesi ülkeler; ABD, Avustralya, Bruney Sultanlığı, Çin Halk Cumhuriyeti, Filipinler, Endonezya, Güney Kore, Hong Kong, Japonya, Kanada, Malezya, Meksika, Papua Yeni Gine, Singapur, Şili, Tayland, Tayvan, Yeni Zelanda, Peru, Rusya ve Vietnam'dır.

APEC'in kuruluşundan bugüne ortaya koyduğu hedefleri incelediğimizde, başlangıçta üye ülkeler arasındaki ticari ilişkileri geliştirmeyi öngörürken daha sonraki yıllarda sosyal konuları ve güvenlik boyutunu da kapsadığını görmekteyiz. Bunlardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür²:

- Bölgenin sürekli büyümesini ve gelişmesini sağlayarak dünya ekonomisinin de büyümesine katkıda bulunmak,
- Bölge ülkeleri arasındaki mal, hizmet ve teknoloji akışını teşvik etmek,
- Çok taraflı ticaret anlaşmalarını geliştirmek ve kuvvetlendirmek,
- Liberalleşmeyi, ticaretin ve yatırımların geliştirilmesine katkıda bulunmak,

¹ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, Geliştirilmiş On beşinci Baskı, No:9, İstanbul 2003, s.244.

² <http://www.dfait-maeci.gc.ca/canada-apec/history-fr.asp>

- Küreselleşmeyle gelen iktisadi refahın dengeli paylaşımını sağlamak,
- Küreselleşme yönünde, insanlara ve toplumlara yardım etmek,
- Üye ülkeler arasında çıkan görüş ayrılıklarının gerinliğe dönüşmeden barışçı bir şekilde çözümlenmesi için gerekli zemini hazırlamak,
- Güvenliği sağlamak amacıyla, gelişmekte olan ülkelere teknik yardım yapmak,
- Terörizme karşı ortak tedbirleri almak,
- AIDS ile mücadele etmek.

Bu hedefler arasında, ekonomilerin dışı açılımının esas olduğunu, bölgesel bir blok oluşturmanın öngörülmediğini ancak bölgesel ve küresel güvenliğin APEC için önem arz ettiğini vurgulayabiliriz. Örgütü oluşturan üyeler arasında ABD, Rusya, Japonya ve Çin gibi kendi başlarına bile dünyada blok oluşturabilecek büyüklükte ülkelerin olması tek bir blok oluşturabilme düşüncesini geçersiz kılmaktadır. Fakat sahip olduğu hacim itibarıyla küresel düzeydeki sorunları aşmaya yönelik önemli bir örgüt olarak görülebilmektedir.

APEC üyesi ülkelerden 13'ünün dahil olduğu, bölge içi antlaşmalar bulunmaktadır. Bu antlaşmaların en önemli özelliği bölge içinde tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasında etkili olmalarıdır. Bu antlaşmalar içerisinde önem arz eder;

- North American Free Trade Agreement (NAFTA),
- ASEAN Free Trade Agreement (AFTA),
- Austrolia-New Zeland Closer Economic Relations Trade Agreement (CER)'dir.

CER içerisinde ise hizmetler sektörü 1989 yılından itibaren tümüyle serbest ticaret kurallarına göre yapılmaktadır. 1990 yılından itibaren de diğer mallarda, ithalat lisans ve miktar kısıtlamalarında tedrici muafiyetlere geçilmiştir.

APEC'in Kasım 2004'te Santiago'da (Şili) yapılan on ikinci yöneticiler toplantısında Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik istikrar ve büyümenin dünya ve Kanada ekonomisi için önemi vurgulanmıştır. İktisadi büyüme kadar yatırımların ve ticaretin serbestleştirilmesi için de gerekli faaliyetler üzerinde durulmuştur.

4.2. Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (ASEAN)

ASEAN 1967'de Güney Asya'da beş ülke (Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland) tarafından, Tayland'ın başkenti Bangkok'taki toplantılar sonunda ilan edilen deklarasyonla kurulmuş, daha sonra diğer katılımlarla (Bruney Sultanlığı, Vietnam, Laos, Kamboçya, Birmanya) üye sayısı 10'a yükselmiştir.

ASEAN Güney Doğu Asya'da istikrarın korunması, üye ülkeler arasında ikili ve çok taraflı işbirliği ve dayanışmanın teşvik edilmesi, ekonomik sosyal ve kültürel etkileşimin artırılması amacıyla kurulan, ekonomik gelişmeyi hedef alan, uyumsuzlukların barışçı yöntemlerle çözümlenmesi ve iç işlere karışmama ilkesini esas alan bir kuruluştur.

Güneydoğu Asya'da bulunan ülkeler arasında daha çok sosyal ve ekonomik yardımlaşma ve dayanışmayı hedef olarak belirlemiş bulunan ASEAN, kurulduğu tarihten bu yana bir yandan üye ülkeler arasında, diğer taraftan üçüncü ülkelerle ticareti ve işbirliğini geliştirmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapmış; özellikle endüstri projeleri alanında başarı sağlamıştır. Esas itibarıyla Birlik, üye ülkelerin güvenliğini, ekonomik işbirliği ve gelişmeyi güçlendirerek sağlamaya çalışmaktadır. ASEAN'ın ana stratejik hedefi, bölgede ne Çin'in, ne de Japonya'nın hakimiyet kurmaya çalışan ülkeler olarak ortaya çıkmalarının önlenmesidir. Bu hedef, ABD'nin çıkarlarıyla da uyumaktadır.

29 Kasım 2004'te, dünya nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan on altı Asya ülkesinin (Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda ile birlikte ASEAN'ı oluşturan on ülke) hükümet ve devlet başkanları Laos'un başkenti Vientian'da bir araya gelmişlerdir. Çin'li yetkililerin ifadesiyle bu zirvede "2020'li yıllarda" Asya'da kurulması hedeflenen, günümüz Avrupa Birliği'ndekinin benzeri bir ortak pazarın temeli atılmış bulunmaktadır. ASEAN daha önce, Japonya ve Güney Kore gibi Kuzey ülkeleriyle de benzer girişimlerde bulunmuş ancak bu defa Çin'in katılımıyla çok büyük bir pazarın söz konusu olması, konuya ayrı bir önem kazandırmıştır.

Onuncu zirve toplantısında, Çin ve ASEAN'ın 10 üyesi (Birmanya, Bruney, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam), daha önceden öngörüldüğü gibi 2012'den itibaren gümrük tarifelerini sıfır ile % beş arasına indirerek ve iki milyardan fazla potansiyel tüketiciyi içine alacak olan serbest değişim bölgesini oluşturmak konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Bununla birlikte ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı da göz ardı edilmemektedir. İlk önce, gelişmiş ekonomilerin (Bruney, Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur ve Tayland) 2007 yılına kadar aralarındaki gümrük tarifelerini tamamıyla kaldırmaları, bunu 2012 yılında birliğin en fakir dört ülkesinin (Kamboçya, Birmanya, Laos ve Vietnam) takip etmesi öngörülmektedir.

Gelişmeler, Çin ve ASEAN ülkeleri arasında 2003'te 78,2 milyar dolar olan ticaret hacminin bu yıl %28 büyüyerek, 100 milyar dolar artacağına işaret etmektedir³. Toplam olarak 2.100 milyar dolar artacak olan GSMH'sıyla, dünyanın öbür ucundaki bu iki yeni ortak, ekonomik ve siyasi bakımdan kaçınılmaz bir blok oluşturmaktadır.

2003 yılı itibarıyla, ASEAN'ın altı büyük ülkesi Burundi, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'da ortalama kişi başına düşen GSMH dünya ortalaması civarında iken en fakir dört ülkesi olan Kamboçya, Laos, Birmanya ve Vietnam'da 356 doları geçmemektedir. 1990'lı yılların sonunda savaş, durgunluk gibi olumsuz durum sergileyen bu ülkelerin ekonomileri halen çok hassas bir durum arz etmektedir. Pazarın en büyük parçasını oluşturacak olan Çin'in ekonomik yapı itibarıyla henüz belirgin bir özellik sergilememesi bu grubun gelecekteki etkinliği bakımından şüpheler uyandırmaktadır.

Çin'in geleceğe yönelik tutkusu ile 2020'li yıllarda bugün Avrupa Birliği gibi bir güç olmayı hedefleyen ASEAN'ın bu tür bir ekonomik birliği, hedeflenen süreye içerisinde gerçekleştirecek dinamiklerden; kültürel, iktisadi ve teknik birikimden henüz yoksun olduğunu ifade edebiliriz. En azından geleceğe yönelik böyle bir bakış açısının ekonomik ağırlığının olabilmesi için, AB'nin bütünleşme programlarında olduğu gibi ülkeler ve bölgeler arası kalkınmışlık düzeylerinin giderilmesi; siyasi ağırlığının olabilmesi için ise en azından, Tayland'ın güneyindeki Müslüman bölgelerde ve Birmanya'daki politik durumdan dolayı terörizmle savaş konularına da değinilmesi gerekir.

Asya krizi sonrasında IMF yolu ile ASEAN ülkeleri üzerinde giderek artan bir ABD etkisinden söz etmek olanaklı hale gelmiştir. Krizden etkilenmeyen Tayvan ve bu ülke ile ilişkilerine öncelik veren Çin ise, kriz sonrasında uluslararası sistemdeki büyük bölgesel güç olma olasılığını arttırmıştır. Dolayısıyla, Güneydoğu Asya alt bölgesinde ABD ile Çin'in rekabeti daha açık bir hal almıştır.

ASEAN, belirgin biçimde Çin ve ABD, dolaylı olarak da Rusya ve özellikle Japonya'nın ilgi ve çıkar alanı içerisinde yer almaktadır. Bu durumda, kuruluşun etkin bir aktöre dönüşüp dönüşmemesi, bölge ile ilgili girişimlerine bağlıdır. Uluslararası sistemdeki bölgesel devlet grupları, ekonomik / siyasi / askeri işbirliğini ya da devlet gruplarına onların istemedikleri durumları kabul ettiremedikçe "güç" olarak ele alınamamaktadır. Bu çerçevede, her ne kadar bir tarafsız bölge girişimi olsa da, ASEAN üyeleri bunu silahsızlanarak değil, tam tersine ekonomik / siyasi baskı kuran güçlere karşı silahlanarak sağlamaya yönelmektedirler. Buradaki hassas nokta, yukarıda adı geçen "küçük silahlanma"nın ABD ya da Çin'e karşı doğrudan kullanılması yönünde bir tehdit yaratılmasında değil, bu sürecin iki güç arasındaki mücadelede caydırıcı olarak kullanılmasında yatmaktadır.

4.3. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) Bölgesel Forumu (ARF)

ARF, Güneydoğu Asya bölgesinde barışın teminini ve

devamlılığını sağlamak, bölgenin gelişmesine ve zenginleşmesine yardım etmek amacıyla 1994 yılında ASEAN tarafından kurulmuştur. ARF'nin mevcut katılımcıları Avustralya, Malezya, Bruney Sultanlığı, Kamboçya, Moğolistan, Kanada, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Avrupa Birliği, Filipinler, Hindistan, Rusya Federasyonu, Endonezya, Singapur, Japonya, Tayland, Kuzey Kore, ABD, Laos, Birmanya, Çin, Güney Kore ve Vietnam'dır.

ARF'nin başlıca hedeflerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Yapıcı diyaloglar kurulmasını teşvik etmek, politika ve güvenlik konularında ortak ilgi ve çıkarlar konusunda üyelerin birbirlerine danışmalarını sağlamak,
- Önemli katılımlarla, Asya-Pasifik bölgesinde güven inşa etmek ve önleyici diplomasi sağlamak.

ARF, kararlarının sağlam temellere dayanması ve uzun vadeli olabilmesi için, üyelerinin fikir birliği ile karar alır. Burada yapılan tartışmaların amacı Asya-Pasifik ülkelerinin birbirlerini anlamaları ve güvenmeleri böylece karşılıklı diyalog ile yardımlaşmaların oluşması, barışın kurulması ve devamlılığının da sağlanmasıdır.

Bölgesel diğer örgütlerle karşılaştırıldığında ARF kuralı henüz çok az zaman olmuştur. Karşılıklı ilişkiler üye ülkelerin bakanları ve müsteşarları düzeyinde yürütülmekte ve güven inşasının sağlanmasına çalışılmaktadır.

Üye ülkelerin birbirlerini anlayabilmeleri ve karşılıklı güven duyabilmeleri, üyelerin hepsi tarafından paylaşılan bir ön diplomasi perspektifini gerektirmektedir. Kapsam ve kuralları ARF üyeleri için bir yasal zorunluluk ihtiva etmemekle birlikte önleyici diplomasi amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- Bölgenin barış dengesini tehdit eden nitelikte, devletlerarası oluşabilecek çatışma ve anlaşmazlıklara engel olmaya çalışmak,
- Bu tür oluşabilecek çatışma ve anlaşmazlıkların silahlı çatışmalara dönüşmelerini önlemeye çalışmak,
- Bu çatışma ve anlaşmazlıkların, bölgeye etkisini en aza indirmeye çalışmak,

Önleyici diplomasi bu tür krizlere karşı aşağıdaki gibi tedbirleri mevcuttur:

- Güven inşası için çaba sarf etmek,
- Kurulların yapılanmasını sağlamak; daha önceden kabul edilmiş kural ve normların, üyelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde rehber olması ve bunlara uyulmasını sağlamak,

³ http://www.mfe.org/Dossiers_pays/dossiers.asp

- Üyelerin birbirleriyle olan iletişimlerini artırmak; böylece oluşabilecek yanlış anlaşılmalara ve yanlış bakış açılarının önceden önüne geçebilmek,

- ARF başkanlığının bu yolda oynayacağı rol ona ARF üyeleri tarafından verilmiştir.

Önleyici diplomasinin başarılı olabilmesi için uygulanmak üzere bazı kurallar öngörülmüştür. Bu kurallar;

- Devletlerarası ilişkilerde güç kullanmamak,

- Anlaşmazlıkları barışçı şekillerde çözmek,

- Üyelerin iç işlerine karışmamak,

- Pragmatik, esnek ve açık fikirli olmak,

- Karşılıklı danışmalarda bulunmak.

4.4. Asya-Avrupa Zirvesi (ASEM)

Asya-Avrupa Zirvesi'nin amacı, Asya ile Avrupa arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmek; Asya'daki hızlı ekonomik kalkınma sürecine Avrupalıların dikkatini çekmek ve AB ülkelerinin Doğu ve Güneydoğu Asya'ya daha büyük ölçüde yatırımlar yapmalarını sağlamaktır. ASEM (Asia Europe Meeting) Avrupa Birliği ülkelerinin, Japonya, Çin ve Güney Kore'yi, Bruney Sultanlığı, Filipinler, Vietnam, Malezya, Singapur, Endonezya, Tayland, Birmanya, Kamboçya ve Laos'dan oluşan çok geniş bir alanı ve nüfusu kapsayan bir forumdur.

ASEM bugüne kadar ilki Bangkok'ta (1996) ve sonuncusu da Hanoi'de (2004) olmak üzere gerçekleştirilen zirvelerde Asya ile Avrupa arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla birçok hedef belirlemiştir⁴:

- Karşılıklı saygı, eşitlik ve içişlerine karışmama ilkelere dayalı siyasi diyalog kurulması,

- Birleşmiş Milletlerin yeniden yapılanmasında ve reformunda işbirliği yapılması,

- Nükleer Denemelerin Yasaklanması Antlaşması'nın imzalanması için bir an önce çaba gösterilmesi,

- Karşılıklı ticaretin geliştirilmesi için mevcut engellerin kaldırılması ve açık bölgecilik (open regionalism) politikası izlenilmesi çağrısında bulunulmuştur.

- Mali piyasalardaki aşırı dalgalanmaların önlenmesi amacıyla yeni bir uluslararası mali sistem oluşturulması için çalışmaların başlatılması,

- Asya'ya yapılan yatırımların artırılması amacıyla Avrupa ülkeleri tarafından bölgeye bir "fact-finding" heyetinin gönderilmesi,

- Asya'daki ekonomik kriz nedeniyle yeni bir bölgesel

denetim mekanizması kurulması, Dünya Bankası ile ASEM tarafından Asya ülkelerine yönelik bir yardım fonunun oluşturulması,

- Kore yarımadasındaki gelişmeler üzerine Güney ile Kuzey Kore'nin uzlaşma çabalarının geliştirilmesi,

7-9 Ekim 2004 tarihleri arasında Hanoi'de (Vietnam) gerçekleştirilen zirveye, ASEM'in 39 üyeden oluşacak olan genişleme hareketi damgasını vurmuştur. Bu zirvede, AB'ye yeni üye olan on ülke ile Kamboçya, Laos ve Birmanya'dan oluşan üç Asya ülkesinin ASEM'e katılımları gerçekleşmiştir. Zirvede ele alınan diğer konular aşağıdadır.

- Her iki bölümü de ilgilendirecek olan, dünyadaki politik ekonomik gelişmeler,

- Vietnam'ın Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği,

- Birleşmiş Milletler'in yeniden yapılandırılmasına ve uluslararası ilişkilere yönelik olarak karşılıklı politikalarda ortak bir yaklaşımın belirlenmesi,

- Kültürler ve uygarlıklar arasında diyalogun gerçekleştirilmesi,

ASEM'i genel olarak değerlendirdiğimizde 1996'dan beri devam eden süreç, AB ve Asya ülkeleri kurum ve iş çevreleri arasında uygun işbirliği ortamı yaratma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. AB dış ticaretinin yaklaşık dörtte birini Asya ülkeleri ile yapmaktadır. Bunun içinde ise %18'lik ticaret payına sahip Kuzey Doğu Asya ülkeleri (Çin, Hong-Kong, Tayvan, Japonya ve Kore) arasında Çin en geniş yeri tutmaktadır (AB dış ticaretinin %9'luk kısmı)⁵.

5. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Güney Asya, Uzak Doğu ve Pasifik bölgesindeki ülkelerle son yıllarda yapılan ikili görüşmelerde ikili ilişkilerimizin geliştirilmesi antlaşmalara işlerlik kazandırılması ve / veya noksan olan antlaşmaların tamamlanması üzerinde durulmuş, kültürel ilişkilerimize yoğunluk kazandırılması kararlaştırılmış, tanıtımına hız verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizin bu ülkelerle ilişkilerinin güçlendirilmesi ve yoğunlaştırılması dünyada küreselleşme sürecinin hız kazanması ve piyasa ekonomisine geçişin bağımlılığı artırmasına paralel olarak, zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye'nin, bölge ülkeleriyle herhangi bir siyasi sorunu bulunmamaktadır. Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerini güçlendirmesi ve ticaretini geliştirmesi, küreselleşen dünyada önem kazanmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin dış politikasında alternatif açılımlar kapsamında yer alması faydalı mütalaa edilmektedir.

Ayrıca bölgede son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler

⁴<http://asiiep.free.fr/europe-asie/UE-Asem.html>

⁵ http://www.mfe.org/Dossiers_pays/dossiers.asp

Türkiye için iki bakımdan dikkat çekicidir. Bunlardan birincisi, Çin'in göstermiş olduğu gelişmelerdir. Çin 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne girerek uluslararası ticarete yer almak isteğini ortaya koymuş ve bu adım özellikle bölge ülkeleri ve AB tarafından olumlu karşılanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün 1 Ocak 2005'ten itibaren tarifeleri kaldırması Çin ile Türkiye arasında ticari bazı alanlarda tartışma konusu olmaktadır.

Türkiye açısından bölgede dikkat çekici olan ikinci konu ise 21. yy.'da büyük güç olma yolundaki AB'nin dikkatinin dünyanın bu coğrafyasına yönelmiş olmasıdır. Son olarak AB'nin yeni on üyesinin ASEM'e üyeliği gerçekleşmiştir. AB dış ticaretinin yaklaşık dörtte birini Asya ülkeleri ile yapmaktadır. Bunun içinde ise %18'lik ticaret payına sahip Kuzey Doğu Asya ülkeleri (Çin, Hong-Kong, Tayvan, Japonya ve Kore) arasında Çin %9'luk payla en geniş yeri tutmaktadır. Son 20 yılda 5 katına çıkan ticaret hacmi ile Çin 2003 yılında, ABD'den sonra AB'nin en büyük ticaret hacmi olan ülke konumuna gelmiştir. Ancak AB'nin Çin ile olan dış ticaretinde 55 milyar dolarlık açık bulunmaktadır⁶.

AB-Çin ilişkileri, Türkiye ve Çin'in dünya ticaretinden pay alan aktörler olmasının yanı sıra, Türkiye'nin 6 Aralık 1995'te AB ile imzaladığı ve 1 Ocak 1996'dan beri yürürlükte olan Gümrük Birliği Antlaşmasından dolayı önem taşımaktadır. Bu antlaşma Türk dış ticareti aracılığıyla ekonomimizi iki bakımdan olumsuz etkilemektedir. Bir yandan, hatırlanacağı üzere bu antlaşma ile sanayi ürünlerinde ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinde gümrük tarifelerinin belli bir tarihe kadar karşılıklı olarak indirilmesi kabul edilirken, tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri bu kapsamın dışında tutulmuştur. Bu durum ise sanayileşme sürecini tamamlamamış olan ülkemize Avrupa pazarına tarım ürünleri ihracatını kısıtlarken, Türkiye'yi Avrupa ülkelerinin sanayi ürünlerine açık pazar haline getirmiştir.

Diğer etkisi ise AB'nin üçüncü ülkelerle yapılan ticaret antlaşmalarını Türkiye'nin de tek taraflı tanımayı kabul etmesiyle olmuştur. Bu şekilde, AB ile ticaret antlaşması yapan Çin de yukarıda bahsettiğimiz kazananlar sınıfına dâhil olmakta, Türkiye pazarına ürünlerini AB ülkeleri üzerinden sürmektedir. Çin tarafından düşük maliyetle üretilen mallar Türkiye'deki tüketiciler tarafından düşük bir fiyattan alıcı bulmakta ve bunun sonucu olarak yerli sanayi zarara uğramaktadır.

6. SONUÇ

Asya Pasifik bölgesi dünya nüfusunun yarıdan fazlasını barındırmakta olması dolayısıyla, küreselleşme sürecinin olanca hızıyla devam ettiği günümüzde pazar aramakta olan gelişmiş ülkelerin dikkatlerinin bu bölge üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bölge ülkelerinin, özellikle de Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması bu bölgeye yönelen ülkeleri daha da cesaretlendirmiştir. Son yıllarda bölge ülkelerinde asıl dikkati çeken husus, ticari faaliyetlerini bölgesel örgütlenmeler içinde yapmaya yönelik olarak büyük istek duymalarıdır. Bilhassa kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği bütünleşme yönündeki aşamalar, özellikle de dolar karşısında güçlü konuma erişen ortak para birimiyle AB, gerek bölge barışı ve ortak güvenlik gerekse paylaşılabilir iktisadi refahın elde edilmesi için benzer gayretlerin gösterilmesi gerektiği konusunda bölge ülkelerini bilinçlendirmiştir. Bu durumun, bölgedeki ticari örgütlenmelerin güçlenmesi şeklinde yansıdığını söyleyebiliriz.

Güney Asya ve Pasifik bölgelerinde kurulu uluslararası örgütlerin ve bunlara dâhil ülkelerin bugüne kadar sergiledikleri performans farklı seviyelerde gerçekleşmiştir. 1980'li yıllardan itibaren dünya ticaretinde Asya ülkelerinin payı sürekli bir artış göstermekle birlikte, özellikle altı Doğu Asya ülkesinin ihracatında dinamik gelişmeler görülmüştür. Bölgede kurulu örgütlerden APEC'in, ekonomik hedeflerine doğru ilerleme açısından performansı başarılı olmasa da bölgede adı konmamış, fakat yararlı siyasi rol üstlendiği gözlenmektedir. Asya – Pasifik Bölgesi, Soğuk Savaş ve hatta II. Dünya Savaşı'nın yaralarının kapanmadığı, güvenlik ve işbirliği alanında bölgesel bir örgüt veya düzenlemeye sahip olmayan, Kore, Tayvan gibi ciddi uyuşmazlıklara sahne olan, nükleer silahlar da dâhil olmak üzere silahlanma yarışının sürdüğü bir alandır. APEC bu bölgede farklı siyasal sistem ve kültürlerle ve ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip büyüklü küçüklü 21 ülkenin liderlerini düzenli biçimde bir araya getirmektedir. APEC, Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong ve Tayvan'ı biraraya getiren tek forumdur. Son yıllardaki Zirvelerin mütevazı sonuçlarına rağmen, APEC'in önemli işlevlerinden biri, ABD'nin Asya'daki stratejik rolünü takviye eden bir çerçeve oluşturmasıdır. Benzer şekilde APEC Çin'in de bölgeye müdahil

⁶ http://www.mfe.org/Dossiers_pays/dossiers.asp

olmasını sağlayan bir araç rolü oynamaktadır. APEC özellikle Asya ekonomik krizinden sonra Çin'in bölgesel istikrar için kendine biçtiği genişletilmiş role uygun bir yapı teşkil etmektedir.

ASEAN grubu ise yeni katılımlarla özellikle de Çin'in katılımıyla 2020'li yıllarda Uzak Doğu'da dünyanın en büyük serbest bölgesini gerçekleştirmeyi hedeflemekle birlikte bugün için, yeterli güce sahip değildir. Birliğe dahil ülkeler arasında belirgin düzeyde gelişmişlik farkı olup, bu farkı kapatacak yönde girişimler mevcut değildir. Ancak bölgedeki işbirliği girişimleri, Çin-ASEAN grubu ile Japonya, Kore gibi bölgedeki önemli ekonomik güçleri birbirlerine daha da yaklaştıracaktır.

ASEM, Türkiye'nin üyesi olmak istediği Avrupa Birliği'nin ve 21 nci yüzyıla ağırlığını koyacağı düşünülen Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinin dahil olduğu önemli bir forumdur. Dünyada yaşanan küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olup halen gelişme aşamasındadır. Gelecekte çok geniş bir alanı ve nüfusu kapsayan bir organizasyon olarak öneminin daha da artacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin ASEM'e dahil olması, siyasi ve ekonomik açıdan önemli bir açılım sağlayacaktır.

Ancak ASEM hali hazırda bir forumdur ve herhangi bir örgütlenmeye gitmemiştir. Gelecekte de bir entegrasyona dönüştürülmesi düşünülmektedir. Türkiye'ye çok önemli girdiler sağlayacak bir forum olmasına rağmen bu özelliği ile ASEM'in AB'nin bir alternatifi olamayacağı değerlendirilmektedir.

Entegrasyon girişimlerinin bölge ülkelerine sağlayacağı en önemli katkı, en başta bölge barışının sağlanması olacaktır. Ekonomik ilişkilerin zedelenmeden devam etmesi ve gelişmesi için gerekli olan uluslararası istikrar ihtiyacı, küresel ekonomik sistemle bütünleşen ülkeler arasında savaş ihtimalini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu olgu, özellikle Batı Avrupa ve Asya-Pasifik bölgesinde göze çarpmaktadır. Bu şekilde bölgenin aktörleri güvenlik endişelerinden çok, ortak hedefler üzerinde yoğunlaşacaklardır. Ekonomik entegrasyonlar ya da bölgesel örgütler üzerinde gözlemlediğimiz bir diğer husus, bunların küreselleşmenin hem aktörü hem de etki alanı olmalarıdır.

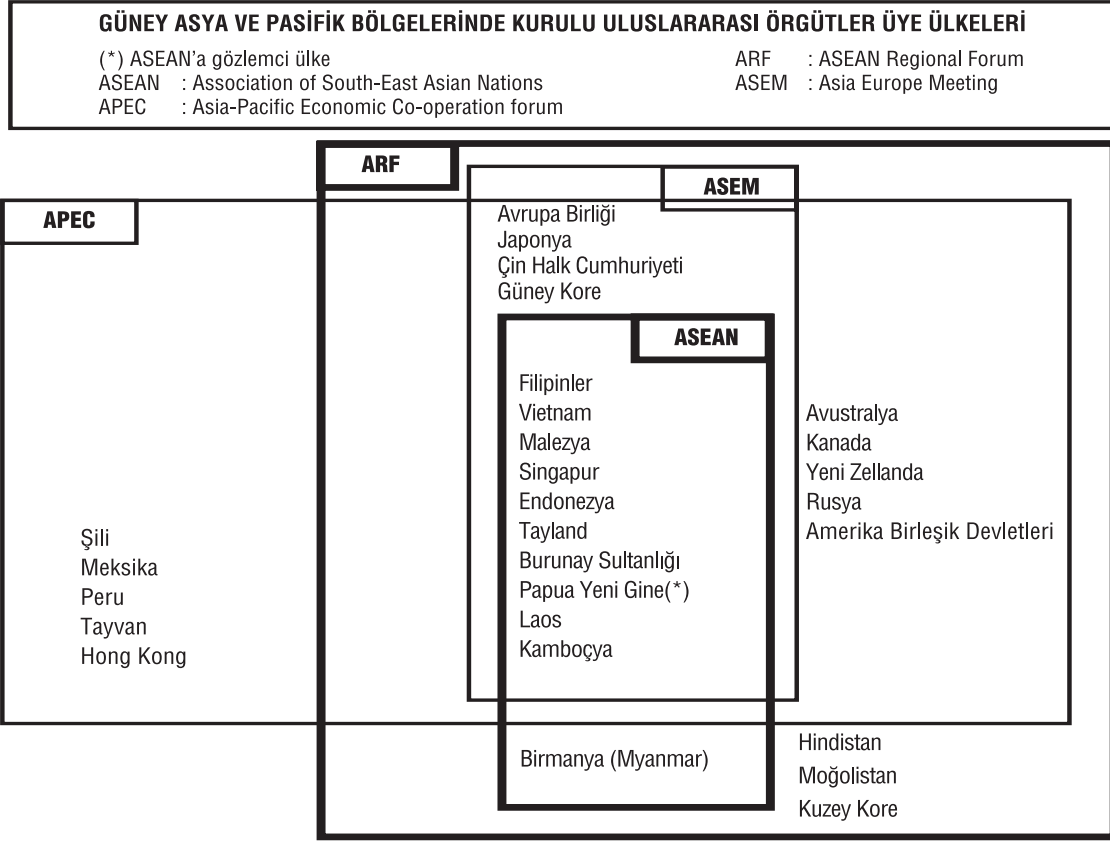
Bu açıdan, Güneydoğu Asya ve Pasifik bölgelerindeki ülkeler bir taraftan kendilerine uygun birlikler içinde yer alarak küreselleşmeyle gelen avantajlardan en iyi şekilde yararlanmayı amaçlarken diğer taraftan küreselleşmenin güçlü aktörlerine karşı bir tür savunma mekanizması geliştirmektedirler.

EKLER

Tablo 1: Kurulmuş Bölgesel Ekonomik Birlikler

ÖRGÜTLER	ÜYE ÜLKELER
AFTA	Asya Serbest Ticaret Bölgesi (ASEAN Free Trade Area) Brune, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland
ANCOM	Andean Ortak Pazarı (Andean Common Market) Bolivya, Kolombiya, Ekvador, Peru, Venezuela
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia Pacific Economic Cooperation) Avustralya, Brune, Kanada, Şili, Çin, Hong Kong, Endonezya, Japonya, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Filipinler, Singapur, Güney Kore, Tayvan, Tayland, A.B.D.
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations) Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland
BENELUX	Belçika, Hollanda, Lüksemburg
BSEC	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (Black Sea Economics Cooperation) Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan
CACM	Orta Amerika Ortak Pazarı (Central American Common Market) El Salvador, Guetemala, Honduras, Kosta Rika, Nikaragua
CARICOM	Karayip Topluluğu (Caribbean Community) Angola, Antiqua and Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Dominik, Granada, Guyana, Jamaika, Montserrat, St. Kitts-Nevis, St. Lucia, St. Vincent and the Grenadines, Trinidad-Tobago
ECWAS	Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (Economic Community of West African States) Benin, Berkina Faso, Cape Verde, Gambia, Gana, Gine, Gine-Bissau, Ivory Kıyıları, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Lone, Togo
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association) İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç
EU	Avrupa Birliği (European Community) Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, (Romanya, Bulgaristan)
LAIA	Latin Amerika Bütünleşme Birliği (Latin American Integration Association, La Asociación Latinoamericana de Integración) Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvador, Meksika, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela
MERCOSUR	Güney Ortak Pazarı (Southern Common Market) Arjantin, Brezilya, Paraguay, Uruguay
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement) A.B.D., Meksika, Kanada

Tablo2:Güney Asya ve Pasifik Bölgelerinde Kurulu Uluslararası Örgütler

KAYNAKÇA

- AUBIN, C., NOREL P., **Economie internationale**, Editions du Seuil, 2000.
- BALASSA, B., **The Theory of Economic Integration**, George Allen & Unwin Ltd, London 1961.
- CZINKOTA, **International Marketing**, The Dryden Press, NY, 1988, p.60: Czinkota and Ronkainen, 1996, pp.111-114
- DURA, C., ve ATİK, H., **Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Yayın No:164, Ankara.
- ERTURK, E., **Ekonomik Entegrasyon Teorisi**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1991.
- İTO, **Türkiye Ekonomisinin Dünya Pazarlarında Oryantasyonu**, İTO Yayını, Yayın No: 2003-06, İstanbul-2003, s.26.
- JEANNET, J.P. ve HENNESSEY, D.H., **Global Marketing Strategies**, Houghton Mifflin Company, Fourth Edition, Boston, 1998.
- JOHNSON, H. G., «An Economic Theory of Protectionism, Tariff bargaining and The Formation of Customs Unions», **Readings in International Economic Integration** (Ed. P.Robson), Penquin Modern Economics, 1972, p.133-137.
- MELO, J., de PANAGARIYA, A., RODRIK, D., 1992, **The New Regionalisme : A Country Perspective**, World Bank and CEPR Conference in New Dimension in Regional Integration, Washinton, avril 1992.
- MICHAEL R. C., ve ILKKA, A. R., **Global Marketing**, The Dryden Press, U.S.A 1996.
- NEBİOĞLU, H., **Bölgeselleşme Hareketleri Bağlamında 21.yy.da Türkiye**, DPT Ankara 1997.
- PHİLİP R. C., **International Marketing**, Seventh Edition, Richard D. Irwin Inc., Boston 1990, p.252.
- ROBERTSON, D., **Uluslararası Ticaret Politikası**, İstanbul:

bul: AK Yayınları, 1972, s.59.

RODRİK, D., « The limits of trade policy reforms in developing countries », **Journal of economic perspectives** 1992, n° 6(1) p.87-105.

SEYIDOĞLU, H., **Uluslararası İktisat**, Güzem Cem Yayınları, 15.Baskı, İstanbul 2003.

Yararlanılan elektronik adresler:

- <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/ab>
- <http://www.aseansec.org/1024x768.htm/>
- http://dir.yahoo.com/Business_and_Economy/Trade/International_Trade_Organizations/Asia_Pacific_Economic_Cooperation-APEC-/
- http://www.apec-china.Org.cn/APEC_2001
- <http://asem.inter.net.th/>
- <http://asem2.fco.gov.uk/>
- <http://www.asem3.org/>
- <http://www.asem.org/>
- http://europa.eu.int/comm/escternal_relations/asem/introl
- <http://www.asemconnect.com.sg/>
- <http://www.nafta-sec-alena.org/>
- <http://www.naftaconnect.com/>
- <http://www.citizen.org/pctrade/nofta/naftapg.htm/>
- <http://www.trc.montana.edu>
- http://www.sice.oas.org/trade/nafta_f/preface.asp
- http://www.bsec.gov.tr/discover_.htm
- <http://www.angelfire.com/mac/egmatthews/worldinfo/glossary/cOMECON.html>
- <http://secretariat.efta.int/Web/EFTAAtAGlance/HowEFTA-Works/EFTAModelYearbook>
- <http://www.aladi.org/NSFALADI/SITIO.NSF/INICIO>
- <http://www.aseansec.org/64.htm>
- http://www.french.xinhuanet.com/french/2004-10/08/content_34594.htm